poezija: miha avanzo, bogdana herman, vladimir jerman, božidar jézernik, jur jurinčan, filippo tommaso marinetti, iztok meglič, ljubomir stefanović, ivo svetina, tomaž šalamun

proza: brane hlastec, blaž lukan, blaž ogorevc

drama: milan jesih, ivan mrak, franček rudolf, vitomil zupan

razprave, članki: imre bori, taras kermauner, dolores kocjančič, filippo tommaso marinetti, denis poniž, adriano spatola, ivo urbančič

vizualije: klaus burkhardt, ian hamilton finlay, matjaž hanžek, helmut heissenbüttel, aksinja kermauner, hansjörg mayer, jolka milič, i. g. plamen, sarenco, bálint szombathy, timm ulrich, ivan volarič feo, franci & ifigenija & orest zagoričnik

PROBLEMI

1-2

IVAN URBANČIČ

PRO-GRAM DO KRAJA

Ne gre za pisanje kakega programa, temveč za poskus (apologetičnega) premisleka doslednega in čistega **grama** (tiziranja). Spodbuda za ta premislek prihaja od dveh strani: najprej od moderne, današnje avantgardne literarne produkcije, potem pa tudi od odličnega članka Tarasa Kermaunerja: »Fragmentarni zapis k zgodovini in analizi konkretne poezije v Sloveniji«, v Problemih št. 133, ki je bil prav neposredni povod pričujočega premisleka.

Kaj je naredil Kermauner v omenjenem svojem članku? Pa ne samo Kermauner, temveč kaj naredi vsaka literarno-znanstvena obravnava s poezijo? Na kratko in poenostavljeno rečeno: jo takorekoč brez ostanka »pokasira« (o tem piše tudi Poniž v isti številki Problemov). Tako lahko rečemo, da je Kermauner v svojem članku na neki način »pokasiral« vso danes živo literarno produkcijo na Slovenskem. Kako je to mogoče? Odgovor: zaradi neke bistvene nedoslednosti tega avantgardizma samega. Avtorji avantgardnih poetskih produktov (čeprav najbrž radi vidijo, če se o NJIH piše) se izrecno upirajo vsakemu takemu zajetju in »pokasiranju« lastnih produktov. Vendar jim to nič ne pomaga.

Nam tu ne gre za to, da bi obravnavali (ne-)upravičenost ali (ne-)primernost literarno-znanstvenih metod za obravnavo avantgardne literarne produkcije (s tem je v že omenjeni številki Problemov začel tudi Denis Poniž). Zanima nas ta avantgardna literarna produkcija sama. Če beremo ali gledamo produkte avantgardne literarne produkcije, tedaj nam na prvi mah postane očitno, da tu ne gre več za branje ali gledanje **pomenov,** smisla (idej), čustev ali sploh česa takega), temveč se kažejo sami **znakovni sistemi kot taki,** zgolj jezik, pisava, črka, ZNAK kot neka materialno-formalna »stvar«, brez vsakega tesnejšega (ali sploh brez kakršnega koli) odnosa do česa s temi znaki **označenega.**

Tudi če v znakovnih sistemih teh literarnih produktov (ki jih niti ne sestavljajo več zgolj besede ali črke, temveč lahko samo interpunkcije ali kaki drugačni znaki) še vedno morda najdemo bolj ali manj določne sledi označenega (**smisla,** ideje ipd.), to za avantgardni literarni produkt sploh ni več odločilno, ni **»tisto«,** ne spada **nujno** zraven. Ta literarna produkcija je zatorej — kot Poniž in Kermauner v svojih člankih ustrezno ugotavljata — zunaj-pomenska, zunaj-ideološka, zunaj-smiselna itd. Če rečemo zunaj-smiselna, tedaj to implicira tudi nesmisel: ta literarna produkcija je tedaj tudi (vsaj načelno) zunaj-ne-smiselna. Dalo bi se torej reči, da je ta avantgardna literarna produkcija prava in čista **gramatografija***, tj. zapisovanje ali vpisovanje ali določneje **produkcija znakovnih sistemov ne glede na označeno ali docela brez označenega** (torej načelno zunaj-smiselna literarna produkcija). Take literarne produkcije, označene kot čista gramatografija, torej že ne bi bilo več mogoče uvrstiti pod Heglovo (kompletno tradicijo noseče) metafizično določilo, ki pravi, da je umetnost **das sinnliche Scheinen der Idee** (čutno sijanje ideje).

S tem je orisana stran literarne produkcije te, recimo »primarne«, vrste. Nji se prilega nujno tudi nova literarna znanost. Med več poskusi je treba tu omeniti doslej paradigmatičen tekst »Majna, zalog razložni« Rastka Močnika (Problemi 116—117) in tekst »Poezija Matjaža Hanžka« Iztoka Geistra (Problemi 118—119—120). Tudi za to, recimo »sekundarno«, znanstveno literarno produkcijo velja, da je zunaj-ideološka, zunaj smiselna, tj. ne odkriva pomena literarnega produkta, se zadržuje izključno le pri znaku brez ozira na označeno, pri znakovnem sistemu kot takem in je zato prav tako neka gramatografija. Vsekakor tudi nove literarne znanosti ni več mogoče uvrstiti v metafizične kategorije interpretativnega prevajanja ideje iz njene čutne podobe v njeno nji edino primerno duhovnost (tj. v racionalno razlaganje **smisla** literarnega produkta). S tem pa odpade tudi možnost tradicionalistične fikcije nekakšnega vsak-po-svoje-razumevanja, vsak-po-svoje-doživljanja literarnega produkta ter na tem gradeča se, prav tako tradicionalistična fikcija nekakšne aktivnosti porabnika literature (češ prepuščeno je tu vsakomur, da maksimalno aktivno sam osmišlja, doživlja, opomenja znakovne tekstualne sisteme literarnih produktov. Odveč postane

---

* Beseda je sestavljenka iz grških **to gramma, gramato-, he grammé** in **he graphe, grapho.** Videti je, da z besedo **gramatografija** najbolje opišemo prizadevanja in intencije moderne literarne produkcije.

tudi stari, na takih postavkah zgrajeni znanstveno-teoretični spor o relativnosti ali ne-relativnosti umetniškega dela ipd. »Branje« po omenjeni fikciji vsak-po-svoje-razumevanja je namreč že vnaprej totalno neustrezno avantgardni literarni produkciji, saj jo gleda, kot da je tradicionalna literatura, saj prehaja od čistega znakovnega sistema, od čiste gramatografije že v neke **smisle.** To bi kljub vsemu bilo mogoče neubranljivo očitati tudi še takim literarno-znanstvenim tekstom, kakršen je npr. že omenjeni Kermaunerjev članek. Novi, avantgardni literaturi lahko ustreza le bralec, ki se tudi sam zadržuje le pri znaku, brez kakega obupnega oziranja po smislu, ideji, ipd.; torej bralec, ki se sam zadržuje na ravnini čiste gramatografije.

Sedaj je čas, da vprašamo ali je nova, avantgardna literarna produkcija, kakor jo doslej poznamo, tudi dosegla dimenzijo čiste gramatografije, čisto zunaj-pomenskost »materialnosti« znaka kot takega, brez ozira na označeno in sploh brez označenega kot smisla? Ali je realizirala svoje intencije?

Vzemimo v roke te avantgardne literarne produkte in si jih oglejmo. Kam jih bomo predvsem šli iskat? Kermauner jih je v svojem članku lepo popisal: levji delež objav avantgardistične literature na Slovenskem prinašajo **Problemi,** dalje je najti precej gradiva v stari **Tribuni,** nato v **Znamenjih,** nekaj najdemo v posameznih edicijah samozaložbe itd. Našli bomo avtorje: oba Šalamuna, Zagoričnike, Marka Pogačnika, Taufer ja, Šeliga, Svetino in sploh vse tiste, ki je (in ki še ni) o njih poročal Kermauner v svojem članku in ki so vsi že bolj ali manj znane osebe in osebnosti. Našli bomo še posebne označbe: Problemi Katalog, Problemi PU, OHO, EVA, naslove knjižno izdanih zbirk z navedbo avtorja itd. Ko si vse te literarne produkte ogledujemo, beremo (v prej orisanem načinu seveda), naletimo povsod in **brez izjeme,** pri vsakem produktu na neko silno motečo neskladnost, »stilno nedoslednost« bi rekli po starem, vendar je ta oznaka neustrezna, ker gre za mnogo več.

Za kaj gre? Naj so v PU-ju npr. razporedili prispevke po teži popisanega papirja ali kako podobno, vendarle je povsod naveden **avtor,** npr. Strip dneva: **Marko Pogačnik.** Dalje npr. knjiga z rinko, na nji je odtisnjeno samo ime **Marko Pogačnik;** druga knjiga z rinko, na nji je odtisnjeno: dve pesmi: **I. G. Plamen.** Dalje npr. **Franci Zagoričnik:** Opus nič itd., itd. Ali vzemimo kar zadnjo številko Problemov (133) in našli bomo: **Blaž Ogorevc:** Pesem za veliko črko A; **Vojislav Despotov, Igor Likar, Matjaž Hanžek, Janko Tedeško, Branko B. Novak:** Sinteza, **Milena Merlak:** Protokol o ptičji znanosti, **Ifigenija Zagoričnik:** Natrganke itd.. Nenavadno: produkcija

MATJAZ HANŽEK

